

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgever van de gereformeerde persvereniging „opbouw“

Redactie-sekretariaat: Postbus 7176 te Amsterdam.

Administratie: Rotterdamse Rijkweg 174, Rotterdam-8

J. H. VEEFKIND — KROMMENIE

EEN STORMMAGHTIG FEEST

Handelingen 2

■ Als Pasen en Pinksteren op één dag vallen

Een soldaat vervult zijn dienstplicht. Mei 1974 gaat hij in dienst, september 1975 komt hij er weer uit. Hij heeft zijn zestien maanden vol gemaakt. Vervullen betekent vol maken.

Het Pinksterfeest is de vervulling van het Paasfeest. Op Pinksteren worden de Paasdagen vol gemaakt. In de nieuwe vertaling lezen we: „En toen de Pinksterdag aanbrak”. Maar de oude vertaling is beter. Niet omdat zij oud is, maar omdat zij beter is: „Ende als de dag des Pinksterfeests vervuld wert”. De dag van de vijftigste werd vervuld. In de Zaanstreek kennen we een derde Pinksterdag: Pinkster-drie. In de Schrift kennen ze een vijftigste Paasdag: Paas-vijftig. En Paas-vijftig is Pinkster-één. Op die dag komt de Here Jezus klaar met zijn opstanding. Op die dag staan immers Jezus' discipelen op, en zij spreken. Zij spreken van de grote daden Gods.

■ Horen en zien vergaat je

Een jaar of tien geleden logeerden we in Zwitserland. Een drukkend hete dag, opeens trekt de lucht vol zwarte wolken. „Luiken dicht!” wordt er geschreeuwd. We komen er niet eens aan toe: het hele huis is één en al gierende storm.

Een jaar of twintig geleden fietsten we buiten Breukelen. Opeens barst het onweer los. We vluchten in een golfplaten loods. De bliksem slant naar beneden: honderd meter, vijftig meter, bóven op de loods. „Brand!” wordt er geschreeuwd. De loods is vol laaiend vuur.

We stellen ons de Pinkstertekenen altijd veel te slap voor. Als een soort hoorspelgeluid en rustig brandende kaarsevlammetjes. Maar het huis waar de discipelen zijn, dávert van de storm die geen storm is. „Luiken dicht!” roept Maria. En het vuur dat geen vuur is, schicht en blikkert heen en weer. „Kijk uit, man, je staat in brand!” schreeuwt Petrus tegen Thomas.

Twee geweldige tekenen: wind en vuur. Wind kun je horen, vuur kun je zien. Een teken voor het oor en een teken voor het oog. Horen en zien vergaat je op Paas-vijftig, op Pinkster-één.

■ Zijn laatste uur heeft geslagen

Daarom grijpt Petrus ook naar het woord van Joël: „En Ik zal wonderen geven in de hemel boven en tekenen op de aarde beneden: bloed en vuur en rookwalm. De zon zal veranderen in duisternis en de maan in bloed, voordat de grote en doorluchtige dag des Heren komt.” Daarom vragen de Joden zo paniekerig: „Wat moeten we doen, mannen broeders?” Bergen, valt op ons! Heuvelen, bedekt ons! Want de grote dag van Gods toorn is gekomen en wie kan bestaan?

■ Waar het hart vol van is, loopt de mond van over

In Afrika steken de mensen het gras in brand. En als het vuur over de steppe heeft geloeid, is het landschap zwartgeblakerd. Maar na een paar weken ligt er een groen waas over het land: nieuw gras, nieuw leven.

Zo brandt de Geest van Jezus de oude dood weg en schept Hij nieuw leven. Jezus maakt zijn discipelen brandschoon. En dat betekenen de Pinkstertekenen.

Het zijn dan ook geen drie tekenen, het zijn twee tekenen. Het spre-

ken in andere tongen is net zo min een teken als het vervuld worden met de Heilige Geest. En het een en het ander is de betekende zaak.

„En eensklaps kwam er uit de hemel een geluid als van een geweldige windvlaag en vulde het gehele huis, waar zij gezeten waren.” Dat is het eerste teken. En de betekende zaak is: „En zij werden allen vervuld met de Heilige Geest.”

„En er vertoonden zich aan hen tongen als van vuur, die zich verdeelden, en het zette zich op ieder van hen.” Dat is het tweede teken. En de betekende zaak is: „En zij begonnen met andere tongen te spreken, zoals de Geest het hun gaf uit te spreken.”

En het verband tussen een en twee? — Waar het hart vol van is, loopt de mond van over!

■ Het hart ligt hen op de tong

Ik had in Buitenpost al vaak een treinkaartje naar Leeuwarden gekocht. Maar toen ik voor het eerst „Twa retour Ljouwert” bestelde, ging het hart van de beambte open. Zo gaat het hart van de Joden open, als zij de discipelen in hun eigen taal horen spreken.

Het waren allemaal Joden daar in Jeruzalem. En Joden verstaan Aramees. Ze verstonden Petrus dan ook best, toen hij zijn Pinksterpreek hield. Het ingewikkelde talenwonder was helemaal niet nodig. Waarom het dan toch gebeurt? Judas maakt dat duidelijk. Het staat daar midden tussen Mesopotamië en Cappadocië. En een Judeeër heeft geen talenwonder nodig om een Galileeër te verstaan. De Limburger begrijpt de Groninger ook wel zonder tolk. Maar zijn hart gaat open, als hij zijn eigen smeuge taaltje hoort. En dat hoorden ze daar in Jeruzalem: de inwoners van Mesopotamië, Judae en Cappadocië!

„Hoe horen wij hen dan een ieder in onze eigen taal, waarin wij geboren zijn?” Ieder in zijn eigen dialect. De taal van je ouderlijk huis, de taal van je jeugd, de taal waarin je denkt. Zó dicht komt het grote nieuws bij kleine mensen!

„Ich bin Berliner”, zei Kennedy in West-Berlijn. En de mensen juichten. „Ik ben uw Broeder”, zegt Jezus in je moedertaal. En ze laten zich dopen: Friezen, Groningers, Limburgers en Zaananters, allemaal.

■ Een fikse ruzie

Omdat de Here Jezus zo dicht bij ons komt, moeten wij zo dicht bij de Here Jezus blijven. Van Ruler schrijft: „God woont bij ons in. Wij zijn onszelf en God is zichzelf. Wij zijn niet één, wij zijn twee. Maar de Eén woont bij de ander in. Zoals alle inwoning met veel ruzie en strijd gepaard gaat, zo ook deze. De bijbel noemt dat de strijd van de Geest (met een grote G) met het vlees.”

Waar deze strijd gestreden wordt, vallen Pasen en Pinksteren op één dag.

In dit nummer:

Pagina 168-169

D. W. L. Milo,
The 100th

Pagina 165

Ds J. H. Veeffkind,
Een stormachtig feest

Ds J. Meester,
Thomas van Aquino
(1225-1274)

Pagina 166

Drs H. de Jong,
Reactie op 'Verantwoording'
(2)

Pagina 170

Prof. C. Veenhof,
Persschouw

Drs H. de Jong,
Kinderdooop (2)

Pagina 171

Ingezonden

H. DE JONG — AMSTERDAM

Reactie op 'Verantwoording' (2)

Ik wil in antwoord op het artikel van prof. Douma iets zeggen over de inhoud ervan en ook over de vorm, de manier van polemiseren. Het gaat mij er niet om, met deze reactie van mij een polemisch persgesprek op gang te brengen. Wat mij betreft blijft het bij deze keer. Maar het zou de bedoeling van mijn gepubliceerde verantwoording te zeer schaden, als ik deze bestrijding onbeantwoord liet.

■ De hoofdzaak

Een groot bezwaar, dat ik tegen Douma's artikel heb, is dat hij de hoofdstrekking van wat ik heb willen zeggen, niet aangeroerd heeft. Ik zeg niet, dat wat hij wel noemt, onbelangrijk zou zijn of zich slechts aan de rand van de problematiek zou bewegen, maar de hoofdstrekking van wat ik schreef, was toch: terug naar de wortel waaruit de vrijmaking opgekomen is, de schriftuurlijke opleving in de dertiger jaren. En dat aan beide kanten van de scheur. Ik vind namelijk dat de ontwikkeling van de vrijgemaakte kerken in de vijftiger jaren ons danig van dit apropos afgebracht heeft. En dat we nu de rust, die we van elkaar gekregen hebben, moeten gebruiken om die ondergestoven wortel weer bloot te leggen en om wat onderstroom* geworden is, weer bovengronds te krijgen. Daarbij kijk ik naar twee kanten.

Ik vind het jammer dat Douma deze visie van mij niet doorgegeven heeft aan zijn lezers. Nu staat er alleen, dat De Jong op dit moment niet gelooft in het nut van samenspreking om tot hereniging te komen. Daarop wordt dan gereageerd met een wel wat snel 'ik ook niet' en de schuld van dat 't niet kan wordt naar mijn kant geschoven, omdat ik met mijn voorlichting naar buiten toe de binnenvverbanders heb beklad. Maar ik schreef toch, dat als we aan beide zijden van de streep terugtasten naar de wortel van de vrijmaking, we dan meer doen aan hereniging dan door moeilijke samensprekingen? Ik bedoel maar: is wat ik schreef niet positiever dan Douma meent? Zullen we nog eens bij elkaar komen, dan zal daar toch eerst een periode van vreedzame coëxistentie aan vooraf moeten gaan, een periode die we gebruiken moeten om wat 't wezenlijke betreft elkader naderbij te komen. We staan immers in dezelfde traditie?

Kerkelijk Leven

■ Onethische voorlichting?

Ja, maar, zal Douma zeggen, dan wel, vooral in een voorlichting naar buiten, ekaars eer en goed gerucht naar vermogen voorstaan en bevorderen! Zeker, maar is niet te snel vastgesteld, dat ik daarin gefaald zou hebben? 't Is waar, ik schreef: „de scheur gaat wel diep. Zij van hun kant schilderen ons af als het allergevaarlijkste dat er bestaat. Zelfs als we iets goeds zeggen of doen, zijn we er nog des te gevaarlijker om”. Dat wordt bij Douma: „wij worden afgeschilderd als lieden die niet zullen nalaten, zelfs als er iets goeds van de buitenverbanders te melden valt, dat als zeer gevaarlijk te brandmerken”. Maar dat is toch wat anders? Dat goede wat wij zeggen of doen, wordt heus wel als goed aangemerkt, maar wij zijn er des te gevaarlijker om; het goede komt uit de niet-goede hoek, dat is het verwarrende. Als wij alleen maar het kwade lieten horen of zien, dat van ons te verwachten is, dan waren we niet gevaarlijk. Douma moet ons geloven, dat we deze redeneersort vaak tegenkomen. Ja, maar bewijs dat nu eens? Moet dat nu altijd in die zin, dat je in een bepaald blad kunt aan-

wijzen: daar en daar, jaargang nr. zoveel? Ik ben lezer van het Nederlands Dagblad. Daar kom ik het weleens tegen. Maar daar ga ik geen gegevens van bijhouden. Ik kan het dus niet bewijzen op een juridische manier. Maar moet je er dáárom over zwijgen? De image van een kerk of groep wordt toch lang niet alleen bepaald door wat er zwart op wit in een blad geschreven staat, toch ook voor een groot deel mede door de bejegening die je ondervindt als je met leden van die kerk of groep in aanraking komt? Ik weet dat er bemoedigende uitzonderingen zijn ten aanzien van het verschijnsel dat ik nu op het oog heb, maar ik weet ook dat 't uitzonderingen zijn. Douma moet wat voorzigtiger zijn met de redenering: het kan niet bewezen worden, dus is het niet waar. Laat hij bedenken, dat ik tamelijk zeker ben van mijn typering.

Ook als ik voorzichtig de indruk naar voren breng, dat wij eruit moesten om voor de verontrusten plaats te maken, zeg ik niet zomaar wat. Als men bijvoorbeeld het artikel leest, dat de heer Basoski schreef in een oudjaarnummer van het Nederlands Dagblad, na de dagen van het conflict (nog eens, nummers interesseren me niet), dan kan men begrijpen, hoe het tot zo'n vermoeden komt. En trouwens, als zoiets eens tegen je gezegd is, dan vergeet je dat zomaar niet. Persoonlijk heb ik geen bewijzen nodig.

Maar heb ik deze dingen in mijn verantwoording naar voren gebracht om kwaad te spreken? Nee, om te typeren. Douma heeft toch kunnen constateren, dat ik in m'n stuk ook enkele typering weggeef van het buitenverband, die er bepaald niet om liegen (sentimentele variant van het binnenvverband, bijvoorbeeld), terwijl ik, aan de andere kant, m'n best gedaan heb om begrip te vragen voor hen, die de tucht over ons gehanteerd hebben. Dat moest hem toch overtuigen van de zuiverheid van mijn bedoelingen?

Bij nader onderzoek is mij gebleken dat de opmerking dat zich onder Gereformeerde predikanten geheime leden van de C.P.N. zouden bevinden ongegrond is gebleken. Daarom neem ik die bij deze zonder enige reserve en met bevestiging van leedwezen die gemaakt te hebben terug.

C. Veenhof

Ik heb me ingespannen om voor een zeer kritisch publiek, (vooral in Amsterdam), als vrijgemaakte tout court te spreken, solidair met beide delen van de vrijgemaakte kerken, al behoor ik tot één ervan. Ik vond het goedkoop om daar de brede, verlichte, oecumenisch ingestelde vrijgemaakte uit te hangen, die ik trouwens ook niet ben. Vandaar mijn sterk solidaire begin en ik ben er gelukkig mee geweest, dat deze solidariteit door mijn niet al te welwillend publiek opgemerkt is. Ethisch voelde ik me toen geslaagd. Daarmee ben ik nog niet geslaagd, ik weet het. Maar ik had niet verwacht, dat iemand zelfs dit trachten zou kunnen ontgaan.

Ik heb voor het studentenpubliek in Utrecht en Amsterdam niet in de eerste plaats verdedigend gesproken, maar open en verlegenheden niet bemantelend, inzicht verschaffend in problemen, waarmee geworsteld wordt.

Ik kan me namelijk niet zo goed vinden in dat tamelijk typerende embleem van het GPV: dat kasteeltje met die verdedigingskanalen. Misschien is er op dit punt een verschil in attitude tussen Douma en mij, dat voor misverstanden tussen ons zorgt. Al moet 't me eerlijk van het hart, dat ik verwachtte anderen uit zijn kerken tegenover mij in de ring aan te treffen. Niet de gematigde Douma. Maar, kan de gematigde ds Wielenga uit Rotterdam soms ook niet ontzettend fel uit de hoek komen? Wat is dat toch voor een verschijnsel! Ongemak?

H. DE JONG — AMSTERDAM

Kinderdoop

(2)

Maar als we eenmaal zien, dat onze kinderen kinderen van het verbond zijn en kinderen van de belofte, zou dan het teken van het verbond en van de belofte hun niet toekomen? De doop is een heel speciaal teken van het verbond. Evenals trouwens de besnijdenis. Wat beiden gemeen hebben is, dat het een teken is, dat het binnenvkomen uitbeeldt. Alle volken, die de besnijdenis kennen, kennen haar als 'n initiatie-ritus,

een inwijdingsrite. Ook de doop is dat. De doop is als het ware het wasvat, dat bij de deur van het huis staat. Wie in het oude Oosten een voornaam huis binnenvkwam, ontving een wassing, hem werden de voeten gewassen. Zo is ook de doop een wassing bij de deur. De deur waardoor kinderen van gelovige ouders het verbond binnengaan en onder de belofte komen is de geboorte. Is het dan niet het meest zinvol, wanneer de doop aan de kinderen der gelogen wordt bediend op een tijdstip dat zo dicht mogelijk bij de geboorte ligt?

Wordt 't ook niet moeilijk, een ander moment te kiezen? Dat wordt dan altijd een tijdstip dat bepaald is door onze subjectiviteit, gekleurd door onze persoonlijke geloofsbeslissing. Maar heeft de keuze van dit dooptijdstip niet altijd iets willekeurigs, juist bij degene, die van jongsaf onder de beademing van het evangelie zijn

geweest? Ik weet wel, die moeilijkheid doet zich ook voor bij het belijdenis-doën. Van de eigen belijdenis heb je achteraf ook wel eens de vraag: was ik er toen wel rijp voor? Maar dat belijdenis-doën is als officiële plechtigheid niet zó belangrijk. De doop is belangrijker. Maar wanneer moet je de doop dan plaatsen? Kan die niet het meest zinvol bediend worden op een tijdstip, dat aan onze wisselvallige subjectiviteit vooraf gaat? Dus op de kinderleeftijd? Waarbij ik overigens wel herinner aan die prachtige opmerking in art. 34 van de Ned. Geloofsbelijdenis, dat de doop niet alleen van nut is, zolang het water op ons is, maar ook al de tijd van ons leven. Sacramenteel wordt heel ons leven samengehouden in het moment van onze doop, maar omgekeerd zet de doop heel ons leven in het teken van het sterven en opstaan met Christus. Is ook van hieruit be-

BIJBELSE RAADGEVINGEN

Niet iedereen zomaar ons vertrouwen geven

Van onze Heer Jezus staat geschreven, terwijl Hij te Jeruzalem was op het Paasfeest, dat velen in zijn naam geloofden doordat zij zijn tekenen zagen die Hij deed. Maar Johannes (2:24) merkt daarbij op: 'Jezus zelf vertrouwde Zichzelf hun niet toe, omdat Hij hen allen kende en omdat het voor Hem niet nodig was dat iemand van de mens getuigde; want Hij wist zelf wat in de mens was'. Wij weten niet wat in het hart van ieder mens is.

Dat moet ons voorzichtig maken. Wij mogen ons niet dadelijk aan iedereen toevertrouwen. Valse profeten kunnen in schaapsvacht tot ons komen, maar van binnen roofgierige wolven zijn. Schijn-apostelen, bedriegelijke arbeiders kunnen zich voordoen als apostelen van Christus.

Wij kunnen niet in iemands hart kijken. Maar onze Heer heeft gezegd: aan hun vruchten zult u ze kennen (Matth. 7:16). In een kanteekening merken de Statenvertalers hierbij op: 'Door deze vruchten wordt verstaan niet zozeer het leven, hetwelk voor een tijd bedriegen kan, als wel de leer die aan Gods Woord moet beproefd zijn'.

Als we zo bedachtzaam en kritisch ingesteld zijn vinden we niet alles meer zo mooi wat met een dierbare stem door de radio komt. Dan komen we niet zo gemakkelijk onder de indruk van een sectariër die met veel bijbelteksten en vrome praat zijn voet tussen de deur komt zetten. Dan worden we voorzichtig met de boeken van zogenaamde christelijke schrijvers en uitgevers die we zelf lezen of onze kinderen in handen geven. Dan nemen we ook niet zomaar alles aan omdat een dominee of professor het zegt.

De Bereërs in Hand. 17 ontvingen wel met alle bereidwilligheid de woorden van Paulus en Silas, maar nadat ze eerst hun leer aan Gods Woord getoetst hadden. Daarin onderscheidde zij zich gunstig van de Joden te Thessalonica. Bij dit laatste merkt een kanteekening op: 'Dit is een recht edel gemoed, dat zijn geloof niet op het zeggen van mensen maar alleen op Gods Woord bouwde'.

Bilthoven.

B. Telder

Een oude vraag is verder, op welke leeftijd de geloofsbelijdenis moet worden afgelegd. Ik bedoel nu niet de vraag of dat op 18-jarige of 20-jarige leeftijd moet gebeuren. Maar de meer ingrijpende kwestie, dat een opgroeiend kind wel rijp genoeg kan zijn om z'n geloof in Jezus Christus met hartelijkheid en overtuiging uit te spreken en het avondmaal met gelovige onderscheiding te gebruiken en dat 't toch te jong is om zich met een belofte voor het leven aan het christelijke geloof te verbinden, om zich bewust onder opzicht en tucht van de geestelijke leiding der gemeente te stellen en om van het stemrecht gebruik te maken. Zeker, men zal zulke beloften gemakkelijk van een enthousiast kind los kunnen krijgen, maar de vraag is of dat ethisch verantwoord is. Hoe vaak heb ik het niet meegemaakt dat jongelui, die betrekkelijk vroeg belijdenis van hun geloof hadden afgelegd, en daarna van het ge-

ze doen, maar de kinderen staan er toch met hun geloof niet buiten. Het kindergeloof is legitiem.

Dan is het ook goed, eens aan de opvoeders te denken. Hoe worden ook zij door de kinderdoop gesterkt bij de opvoeding van hun kinderen. Het zijn zichtbaar Gods kinderen, niet door hun geloof of gedrag, maar vanwege de belofte, die in de kinderdoop zichtbaar is gemaakt, want de doop is het zichtbare belofte-woord.

Komt er door het ontbreken van de kinderdoop ook niet een scheiding in de gezinnen? Men kan zeggen, dat die scheiding er toch loopt, omdat de ouderen het avondmaal vieren en de jongeren niet. Dat is ook zo. Toch is de scheiding tussen wel en niet avondmaal vieren, niet discriminerend. Dat is geen scheiding als tussen erbij horen en niet erbij horen, maar tussen kinderen in het geloof en volwassenen in het geloof, welke laatsten de mogelijkheid hebben, het lichaam des Heren te onderscheiden.

Bij het avondmaal horen dan ook woorden, die een appél doen op de volwassenheid in het geloof en de activiteit die daarbij hoort: neemt, eet, gedenkt en gelooft. Voor het avondmaal is vereist een werkzaam aandeel van de kant van degene, die het viert en gebruikt, de taal rondom het avondmaal maakt dit al duidelijk. De doop is veel meer een zaak, die je ondergaat. Dat is geen absoluut verschil, maar een betrekkelijk. Je kunt dus niet zeggen: kinderdoop, dan ook kinderaavondmaal, want dat zijn twee verschillende dingen. Daar zit inderdaad de bewuste eigen en verantwoordelijke geloofskeuze tussen.

☆☆☆

Eigenaardig is, dat de baptisten een kinderopdracht kennen in de plaats van de kinderdoop: het kind wordt in de eredienst plechtig aan God opgedragen, waarbij gebeden wordt.

Blijkbaar heeft men toch ook daar behoefte aan, iets van de positie van het kind zichtbaar te maken; te laten zien, dat het er bij hoort. Toch zijn het bij een kinderopdracht de ouders die in geloof handelen, en de kerk die bidt. Het is dus niet een gebeuren, dat zich beweegt op de lijn van God naar ons toe. Dat is toch het arme ervan.

Want waar wij ten diepste behoefte aan hebben, als we een pas geboren kind in ons midden hebben, is niet, dat wij verklaringen of wensen van mensen horen, al zijn die nog zo vroom, ook niet, dat wij gebeden opzenden voor dat kind, maar waar we in de eerste plaats behoefte aan hebben, dat is, dat God iets zegt over zo'n kind en dat Hij dat doet met de grootst mogelijke duidelijkheid, door het zichtbare beloftewoord. En dat gebeurt in de kinderdoop. Daarna krijgen onze wensen, beloften en gebeden hun terechte plaats.

☆☆☆

Het belangrijkste is nu, geloof ik, behandeld.

Als ik iets samenvattends mag zeggen, dan graag dit: Kinderdoop, gevolgd door christelijke opvoeding met aansporing tot geloofsbelijdenis zie ik staan tussen het sacraments-objectivisme in de verstarde kerken en het geloofs-subjectivisme van de vrije kerken. Hier is werkelijk een weg, die deze beide heilloze uitersten vermijdt.

Daarom is het goed, juist vandaag, de kerkelijke instelling van de openbare geloofsbelijdenis serieus te nemen, er zuinig op te zijn en haar niet te vervagen door kinderen zonder meer tot het avondmaal toe te laten. Dit leidt tot een heilloos objectivisme of verbondsautomatisme, dat vroeg of laat gevolgd wordt door een subjectivistische reactie. De geloofsbelijdenis is een stukje van de doop, dat er noodzakelijk bij hoort, maar alleen vanwege de onzelfstandigheid van het kind, dat gedoopt wordt, uitgesteld wordt tot de volwassen leeftijd. De doop wordt in de Schrift toch ook getypeerd als een gebed. Van de kerk, van de ouders, ja, maar ook van de dopeling zelf. Dat moeten we serieus nemen, want het gebed is het meest kenmerkende van het persoonlijke geloof, het voornaamste stuk van de dankbaarheid, zegt de Catechismus.

☆☆☆

Ik wil tot slot een paar dingen vragenderwijs naar voren brengen.

In de eerste plaats: is onze term 'doopleiden' wel zo gelukkig? We weten, daaronder worden kerkleden verstaan, die wel als kind gedoopt zijn, maar geen belijdenis van hun geloof hebben afgelegd. Het nadeel van deze naam vind ik, dat daarin de doop geassocieerd wordt met een onvolkomenheid, een half kerklidmaatschap en dat dus deze benaming aanleiding geeft tot een onderwaardering van de doop. Als de geloofsbelijdenis nu echt bij de doop behoort, dan zijn alleen de belijdende leden doopleiden in de volle zin des woords. Hier komt het spook van de niet-volle doop weer om de hoek kijken, hoor ik iemand mompelen. Toch kan ieder die wat ik hiervoor gezegd heb, gelezen heeft, weten dat dit niet het geval is. Ik heb in 't minst niet willen tornen aan de volheid van de kinderdoop van God uit gezien, ongeacht of het kind later een gelovige zal zijn, ja of nee. Maar zoals wij onze roeping en verkiezing vast moeten maken, naar het woord van de apostel (2 Petr. 1:10) zo moeten wij ook onze kinderdoop vol maken door ons antwoord van geloof en bekering. Ik begrijp overigens best, dat de naam 'doopleiden', gereserveerd voor de belijdende leden, tot verwarring zal leiden, maar die onderwaardering van de doop, die erdoor veroorzaakt wordt, is toch een heel ernstig ding. Wat zou men ervan vinden als men gedoopte leden van de gemeente zou indelen in 'belijders' en 'jongeren'?

☆☆☆

Vervolg op pag. 368

zien de vroege kinderleeftijd niet de meest geschikte?

☆☆☆

Ik weet, kinderdoop heeft iets tegen. De als kind gedoopte mist de ervaring van zijn eigen doop, de ervaring van het water op z'n lichaam. Die ervaring krijgt hij op indirecte wijze, doordat hij de doop bediend ziet worden aan andere kinderen: zó ben ik nu ook gedoopt. Dat is één van de redenen, waarom de doop in de gereformeerde traditie in het midden der gemeente bediend wordt. Om de gemeente toch zoveel mogelijk doopservaring te geven. Maar ik kan me voorstellen, dat een baptist, die zelf het water op z'n eigen lichaam gevoeld heeft, deze ervaring voor geen prijs zou willen missen.

Maar daar staat iets tegenover. Voor een als kind gedoopte is het een zeer ontroerende gedachte, dat de Hemelse Vader het teken van zijn bemoeienis al zo vroeg in zijn leven heeft geplaatst. Voorafgaand aan elke mogelijkheid ook maar van geloofs-antwoord. Hoe staat bij de kinderdoop niet het hele leven van een mens in het teken van Gods liefde! De grote God, die zich met een baby inlaat! Als beeld van het oneindige verschil tussen de Schepper en zijn schepsel!

☆☆☆

Er zijn verder nog meer dingen te noemen, die, als je de kinderdoop aanvaardt, als zegen ervaren kunnen worden. De gedachte, bijvoorbeeld, dat de kerk een volk zou zijn zonder kinderen! Is dat mogelijk: een kerk zonder kinderen? Of geef ik daarmee nu een israëlietische, oudtestamentische kleur aan de kerk? Ik geloof dat de gemeente van het N.T. deze kleur gerust mag hebben en houden. In Israël werkte God in de lijn der geslachten. Dat is in het N.T. niet verdwenen. Daar is een lijn bij gekomen. God zoekt niet enkel het einde der eeuwen (via de geslachten), maar ook de eind der aarde (via degenen die verre zijn). Maar de gemeente blijft een volk. En waar een volk is, daar zijn kinderen. „Laat de kinderen tot Mij komen”, zegt Jezus.

Wordt bij verwerping van de kinderdoop ook het kindergeloof, niet gediskwalificeerd omdat het niet toereikend geacht wordt voor de doop, het teken van erbij behoren? Wanneer we het doen van openbare geloofsbelijdenis kennen, wordt het kindergeloof ook ontoereikend geacht voor het bewust en persoonlijk en in verantwoordelijkheid de geloofskeu-

D. W. L. MILO — VIERHOUTEN

THE 100th

Iemand, die ooit in Edinburgh is geweest, mag menen Schotland te hebben gezien. Maar dat is niet helemaal juist. Edinburgh mag dan het historisch-culturele centrum van Schotland zijn — Schotland zelf is gans anders. Hetzelfde geldt voor de grote industrie- en handelsstad Glasgow. En kent u die beide steden, tesamen en in vereniging vormende de „Lowlands”, dan moet u de „Highlands” en de „Islands” ook een beetje gezien hebben om een indruk van het volledige Schotland op te doen.

Eilanden zijn er in ruime mate: van het grote Lewis af tot het kleine Iona toe; van het met palmen getooide Skye af tot de mini-eilandjes, die vaak particulier bezit zijn. En de Highlands — hoe dun ook bevolkt, toch het voornaamste deel van Schotland vormende — bestaan uit aaneengeschaalde bergketens met dalen en hoogvlakten. Deels begroeid met weidegrond, met varens en heide of licht struikgewas. Deels bebost door de ijverige Forestry Commission, die 8000 hectare bos per jaar plant. Deels ook ongenaakbaar, zodat elk jaar bergbeklimmers verongelukken en veel dorpjes hun eigen reddingsbrigades hebben.

Tenslotte moet u de meren niet vergeten. „Finland heet het land der duizend meren”, schreef dr v. Egeraat eens, „maar Schotland kan ook met recht die naam dragen”.

—o—

De noordelijkste plaats van internationale faam is Inverness. Inver betekent stad. Inverness is dus: stad aan de rivier Ness. Er is ook een Firth (baai) van Inverness, er is een Loch (meer) Ness en in dat Loch huist het beroemde monster van Lochness. Dat monster was daar al in de tijd van de apostel Columba (zo'n 1400 jaar geleden) en het is tientallen malen uitgetekend, gefotografeerd of zelfs gefilmd door waarnemers. Zeg nooit dat het monster niet bestaat — of u mag er niet terugkomen. En vraag niet aan een Schot, of hij in het bestaan van het monster gelooft — want die vraag grenst aan godslastering. Het monster bestaat dus, maar weinigen hebben het gezien. Overigens kloppen de beschrijvingen treffend met elkaar. Er is een theorie, die spreekt van een „voorwereldlijk” dier uit het geslacht der saurussen,

welk dier uitgestorven had moeten zijn — maar in Lochness, dat in verbinding staat met de Noordzee en de Atlantische Oceaan, zijn paaipplaats heeft.

Goed, u laat dat monster liever met rust. We komen er wel eens op terug, als u niet oppast.

En neemt u nu Inverness als springplank, dan staat het onbekende barre Noorden van Schotland voor u open. Het is een boeiend avontuur, in twee dagen de Noordkust te „ronden”. Wij hebben het dit jaar gedaan en het was een wonder in onze ogen.

—o—

Als u, komende van Inverness, de Oostkust volgt naar het Noorden, begint alles vrij rustig: Dingwall, Alness, en u hebt over een goede weg met prachtige uitzichten uw eerste baai gerond. Verder: Tain, Bonar, Dornoch en u hebt de tweede baai omgereden. Dan gaat de tocht bijna recht (nu ja, recht) naar het Noordoosten, langs de Noordzee.

De weg wordt smaller, de huizen worden afgewisseld door ruïnes, de boerderijen krijgen een andere bouw, het vee is van andersoortige rassen, de plaatsnamen worden „Noors”. U mag ook zeggen: Keltisch. Craikaig, Lybster, Bruan zijn niet Brits meer. U komt het woord Kirk in combinaties tegen: Halkirk, En dan zit u ineens in de stad Wick, het eindpunt van de weg A 9, op 876 mijlen van het Zuidwestelijke Landsend. De naam Wick herinnert u aan de eeuwen van de Wikingers: 800-1000 n.C., invallen van Denen en Noren, weet u nog?

En van Wick gaat u nog even verder tot de meest Noordoostelijke plaats van het United Kingdom: John o' Groats. Ooit van gehoord? Wel, de naam is van een Nederlander afkomstig; u moet hem dus kennen. Het dorp telt zo'n dozijn huizen en twee hotels, leeft van een beetje boerenbedrijf en voorts van vreemdelingenverkeer. Van elke twee boerderijen (ze heten daar crofters en dat doet u aan krocht denken) is er een tot ruïne vervallen. De vroegere eigenaars emigreerden naar Canada en Nieuw-Zeeland. Uit de turfhopen op de grauwe velden blijkt de armoede.

Hier woonde eens Jan de Groot, omstreeks 1600. Zijn naam verbasterte op de klank af. Was hij als inboorling aanvaard, dan kon hij John mac Groot hebben geheten. Nu bleef hij een vreemde eend in de Schotse bijt en dat blijkt uit de Ierse (!) verbastering o'Groat.

Hij liet een merkwaardig verhaal achter. Zijn afstammelingen, acht in getal, kwamen jaarlijks in het ouderlijk huis samen maar dreigden steeds in familieruzie uiteen te spatten. Ieder wilde aan het hoofd van de tafel zitten, het eerst de deur inkomen, voor de voornaamste stamhouder doorgaan. De stokoude John, blijkbaar al terzijde geschoven, gaf zijn laatste staaltje van levenswijsheid weg: door een kamer te bouwen die achthoekig van vorm was en acht deuren bevatte, mits-

Vervolg van pag. 367

Kinderdoop

loof vervreemd waren geraakt, met heftige verwijten reageerden als ik ze aan de afgelegde belofte voor het leven herinnerde. „Deze belofte heb ik afgelegd onder de druk van mijn opvoeding, men had mij dat niet mogen vragen want ik overzag de consequenties onvoldoende” kreeg ik dan wel te horen. Ik had en heb tegen zo'n argument niet veel in te brengen. Goed, maar wat had er dan moeten gebeuren, toen deze jonge mensen met een blij gezicht kwamen zeggen, dat ze belijdenis wilden gaan doen? Had hun gezegd moeten worden, dat ze daar nog niet rijp voor waren? Geeft dat niet een geweldige afknapper? Daarom heb ik wel eens gedacht:

Zou het ook mogelijk zijn de openbare geloofsbelijdenis in fases te laten verlopen? Een eerste fase, uitsluitend voor de kerkeraad, waarbij in zeer eenvoudige formulering naar het geloof in Jezus Christus, Zijn sterven en opstanding voor ons, gevraagd wordt, waarna als het antwoord voldoet, zulke jongeren tot het avondmaal toegelaten worden. Laten we zeggen, dat deze handeling plaats vindt rondom het zestiende levensjaar. Terwijl dan de sterk verplichtende vragen, waarvoor een volwassen rijpheid vereist is, uitgesteld worden tot een later tijdstip, waarop de aanvankelijke keuze publiek bevestigd wordt, na een periode van confrontatie van het eigen geloof met andere levensopvattingen, op de catechisatie en in de levenspraktijk. Men belast dan de jeugd niet met beloften, die te vroeg afgelegd zijn en men belemmert ze ook niet in hun geloofsgroei door een te lange ontzegging van de maaltijd des Heren.

☆☆☆

Tenslotte, wat moeten we doen met ouders, die weigeren hun

kinderen te laten dopen, zonder te overwegen naar een baptisten- of pinksterkerk over te gaan? Ik bedoel dus gelovigen die prijs stellen op het gereformeerd zijn, maar alleen op dit punt bedenkingen hebben. Moet hun het lidmaatschap ontnomen worden, of, als ze 't aanvragen, geweigerd?

Ik meen dat 't de kerkvader Cyprianus van Carthago was, die adviseerde om, wanneer een dwaling in de gemeente algemeen was, de tucht vooreerst op zij te zetten en ijverig te gaan onderwijzen. Zo geloof ik ook, dat nu gehandeld moet worden. De kinderdoop is onder de christenen van vandaag geen vanzelfsprekendheid meer. En wat veel zegt: Ze wordt aangevochten door gelovigen en geloofsgemeenschappen die voor het overige ons respect verdienen en ook algemeen een goede christennaam hebben. Dat maakt 't mijns inziens onmogelijk, over deze afwijking consequente tucht te oefenen.

Men zal daarom moeten volstaan met van gelovigen, die in de gereformeerde kerken de kinderdoop verwerpen, te vragen, dat zij het kerkelijke en schriftuurlijke onderwijs en vermaan op dit

punt aan zich toe zullen laten en dat ze zich zullen onthouden van alle oneerlijke propaganda voor hun standpunt. Dit laatste met andere woorden gezegd: dat ze hun fatsoen zullen bewaren en bedenken dat ze in een gereformeerde kerk zijn, die God dankt voor de kinderdoop.

Deze voorwaardelijke tolerantie mogen we, geloof ik, opbrengen, omdat we in de Schrift geen uitgedrukt gebod tot kinderdoop vinden. Het blijft een conclusie uit de Schrift. Maar wel een juiste conclusie, zover durf ik wel te gaan. Tolerantie vinden we gelukkig ook bij sommige baptistische kerken (bij voorbeeld in Griekenland), die christenen die tot hen overkomen, niet noodzakelijk zich opnieuw te laten dopen, wanneer zij hun eigen doop als kind gelovig waarderen. Mij dunkt, dat scheidt een sfeer voor contact en gesprek.

gaders een achtkantige tafel. Voortaan kon ieder zijn eigen deur gebruiken en alle acht zaten ze aan het hoofd van de tafel. Toen het zo ver was, was John blijkbaar van de kaart.

Het verhaal is voor de Nederlander niet vleidend. Toch wordt het doorverteld, van gids tot prentbriefkaart. We hebben die middag thee gedronken in het John o' Groats hotel — en wel in een achtkantige kamer met een achtkantige tafel er in; met gastenboeken in leer gebonden, de juiste naam in gouddruk, in de muurkast — wat dacht u wel? En we hebben gepeinsd over de Nederlandse faam ter wereld; intussen uitziend naar de Orkneys en de Shetlands: de eilandjes, waar onze bekende ponies vandaan komen.

—o—

Dan gaat de weg langs de Noordkust, westwaarts. Geen gemakkelijke weg, grotendeels „single-track”, halfbaansweggetjes met wisselplaatzen. U komt langs prachtige duinen en zandstranden. Sportieve lieden, die er de verre reis voor over hebben, beoefenen er het zeilen per zeilwagen. En in de plaatsnaam Dunnett herkent u „duin”.

U komt door het stedeke Thurso en bedenkt, dat hier de Noorse god Thor is vernoemd, dezelfde die wij elke Donderdag eren. Jawel, want onze Donderdag (Thursday) staat tussen de dag van Wodan en die van Frya in. Om van de Zaterdag maar te zwijgen.

Precies op het midden van de Noordkust ligt het leuke plaatsje Bettyhill, waar u een goed hotel vindt. De kosten zijn belachelijk laag, bij het continentale niveau vergeleken. Het avondeten is verzorgd, het ontbijt wordt met „U” aangesproken en vol goede moed begint u aan de tweede helft van uw uitstapje.

Het gaat langs Tongue, om enkele prachtige baaien heen, naar Durness. Als u haast hebt hoeft u de schone Firth niet te rondn, maar u kunt er sinds enkele jaren via een brug-dam-brug dwars overheen rijden. En dan komt, na het dorpje Smoo, de plaats Durness. Daar is het.

—o—

Bij Durness vindt u de Smoo-grotten. Grote kelders, in het kustgebergte door de zee uitgesleten in vroege ijstijden, toegankelijk en indrukwekkend. U hebt wel eens gehoord van de Fingal's grot op Staffa, waar u per boot kunt binnenvaren? De grotten van Durness zijn iets in die geest. De hoofdgrot is een enorme zaal, een kathedraal: slechts tien meter hoog, maar 36 meter breed en 60 meter lang. Er is een waterval in. Over de vloer stroomt levend water. In vele duizenden jaren zijn de gesteenten tot de schoonste kleuren uitgesleten. Als u rondziet merkt u een „kansel” op, een nonnengang en een orgel — en andere dingen, die bij de bouw van een Godshuis behoren.

U wordt er stil van. Deze aarde is van de Heere: het diepst van

's aardrijks ingewand, het hoogst gebergte is in zijn hand. Hij heeft haar boven zeeën gegrond en op stromen gevestigd. Als u omkijkt, ziet u de enorme ingang, die als een poort zijn „hoofden” omhoog heft.

Dan komt u buiten en ziet huizenhoog op de rots op het „kerkplein” iets geschreven. „The 100th” staat er. Dat is alles. Even nadenken: de honderdste bezoeker? De honderdste rots? Nee — voor Engelssprekende christenen is „The Hundredth” de honderdste psalm; de psalm, waarmee talloze kerken haar zondagmorgendienst beginnen, gezongen op de wijs van psalm 134.

Hoe dat opschrift daar gekomen is, welke waaghals in religieuze beweging hier zijn techniek en moed heeft doen spreken — niemand weet het. Maar het is een preek! Juicht de Heere, gij ganse aarde. Dient Hem met vreugde. Erkent, dat de Heere God is; Hij heeft ons gemaakt. Gaat met een loflied zijn poorten binnen. Want de Heere is goed tot in eeuwigheid.

Een enkele maal vindt u dat meer in Schotland. Dat daar na kilometers van eenzaamheid ineens op een rots staat: Jesus saves, Jezus redt! Of ook: One †; één kruis. De naam van Colomba leeft er nog. Zouden Bonifacius en Willebrordus er ook niet zijn geweest?

—o—

U koopt wat stukjes geslepen rots bij een slanke jonge Schotse meid en verlaat de Noordkust. Door een triest en uitgestorven turfland bereikt u eindelijk Scourie, de Noordelijkste plaats op de Westkust. Daar ziet u de zee terug — maar die heet nu Atlantische Oceaan. Pas na een lange afdaling (u merkt het in uw oren) beseft u, bij Kylestrome gekomen, dat u over een enorme hoogvlakte hebt gereden. Bij een nieuwe baai gekomen gaat u met een pontje over. Dat kost u geen cent, maar u mag niet mopperen als het een uur duurt, want voor minder dan zes wagens vaart de pont niet. U komt aan in Kylesku, rijdt Zuidwaarts, door bijzonder mooie landschappen, naar de havenplaats Ullapool. U bent weer in de bewoonde wereld: een wereld, die door de warme Golfstroom wordt gekust en bevrucht; een wereld, waarin palmen en citrusbomen groeien, waar geen sneeuw valt en waar het klimaat heerlijk is.

Dat zeiden trouwens ook de drie Schotse zusjes, die wij de vorige avond in het hotelletje van Bettyhill hadden gezien en die we, ja werkelijk, in een winkeltje in Ullapool weer tegenkwamen. Want ook zo'n uitgestorven en uitgestrekte wereld is maar een kleine wereld. Waar mensen elkaar ontmoeten en opnieuw ontmoeten.

Mensen op deze aarde, die Gods arm vergaarde, die Hij veilig leidt. Overal vind je mensen, naar Gods beeld geschapen. En het eind van Schotland, het eind van alle zaken, is: looft de Heere, gij ganse aarde.

J. MEESTER — AMSTERDAM

Thomas van Aquino (1225-1274)

Over zijn werk

Thomas is beroemd geworden vanwege zijn denk- en leersysteem. Dr. A. Kuyper heeft in het eerste deel van zijn encyclopedie der heilige godgeleerdheid. Thomas een hoge plaats toegekend onder de doctores ecclesiae, de leraren der kerk. Hij zegt dat Anselmus van Canterbury, Petrus Lombardus en Thomas van Aquino de drie machtige leraren der kerk zijn, die het gebouw van de scholastiek hebben opgetrokken. Kuyper is over dat gebouw van de scholastiek nogal te spreken al heeft hij zijn kritiek. Hij is van mening, dat Thomas in zijn meest bekende en voornaamste werk, zijn Summa Theologiae — zijn dogmatiek zouden wij zeggen — „de Scholastiek haar rijpste en zuiverste vrucht” gegeven heeft.

Thomas heeft zich met „zijn reuzenkracht op de centrale wetenschap der Theologie” geworpen. Daardoor kwam het licht dat hij over de dogmatiek verspreidde „aan heel de Theologie ten goede”. Kuyper spreekt zelfs over „Thomas' terugkeer naar de H. Schrift”.¹⁾ Daar hebben de reformatoren, en met name Melanchton in de eerste druk van zijn dogmatiek, wel anders over gedacht. Die meenden dat zij van

¹⁾ Volgens Kuyper heeft Thomas de stoot gegeven en aan onze universitaire ontwikkeling en aan de ontwikkeling der theologie, „die niet weinig bijdroeg om de Reformatie in het 'even te roepen’! „Ook Calvin's Institutie is van Thomas' geslacht”. Enc. d. H. Godgel.: I, 108.

Thomas naar de heilige Schrift moesten terugkeren. Dat Thomas in de formele kwestieën, schrijft Kuyper, bijna altoos van Aristoteles uitgaat, kan hem niet tot verwijt strekken. Hierin toch spreekt zich slechts het besef uit, dat over het karakter der wetenschap in formele zin niet uit de H. Schrift kan geargumenteed worden, die zich immers niet tot taak stelt, ons des aangaande openbaring te geven, maar moet geargumenteed uit de ratio; iets wat ook nu nog elk gezond theoloog toestemt.” (2e druk van bovengenoemd werk, blz. 107). De tweede druk van dit werk van Kuyper is van 1908.

Later is men in onze kringen over sommige van de door Kuyper hier aangeraakte zaken wel wat anders gaan denken. Vollenhoven publiceerde zijn indringend werk over de noodzaak van een christelijke logica.²⁾ Hij meende te kunnen aantonen dat ook in de zogenaamde formele wetenschappen het christelijk geloof van grote fundamentele betekenis is. Van dezelfde prof. Vollenhoven is in 1933 verschenen zijn werk: „Het Calvinisme en de Reformatie der wijsbegeerte”.³⁾ Hij weet in Thomas' denken te waarderen dat deze de ondragelijke spanning tussen natuur en genade, die

in het middeleeuws denken vóór hem aanwezig was, deed plaats maken voor een erkenning van het verband tussen deze twee „terreinen”. Maar zo gaat Vollenhoven verder, op blz. 204, aan de andere zijde deed het streven naar een christelijke filosofie hier toch een geweldige stap achteruit. Thomas verzette zich tegen Augustinus, die tot dan toe een enorme invloed had gehad in het christelijke denken in de westerse christenheid. En dat niet alleen, Thomas keerde zich feitelijk tegen heel de christelijke filosofie, wanneer hij aan de wijsbegeerte als enige kenbron de Aristotelisch opgevatte „natuur” en als enig orgaan de „natuurlijke” rede — evenals Aristoteles verstaan —, toewijst. De „bovennatuurlijke” theologie kan het ook naar de mening van Thomas niet stellen zonder menige correctie die dan aan de heilige Schrift moet worden ontleend. Vollenhoven heeft waardering voor Thomas' bedoeling en ook voor zijn gigantische strijd, die hij zowel tegen de nominalisten als tegen het realisme van de wereldlijke geestelijken en anderen, heeft gevoerd. Maar dit alles mag ons niet blind doen zijn — schrijft hij op blz. 275 — voor het feit dat Thomas zijn resultaat niet uitsluitend verkreeg door een harmonistiek welke noch aan de heilige Schrift noch aan Aristoteles recht deed wedervaren.

²⁾ H. J. Paris, Amsterdam, 1932.

³⁾ H. J. Paris, Amsterdam, 1933.

De veel hogere prijs die Thomas voor het resultaat van zijn wijsgerig stelsel betaalde was die van de secularisering van de wijsbegeerte. Na de staat, de handel en het bedrijfsleven, werd door Thomas nu ook de wijsbegeerte losgemaakt, niet maar van de kerk, maar wat veel erger is, van de Woordenbaring. Met het zoeken naar een schriftuurlijke wijsbegeerte is het hier gedaan, aldus Vollenhoven. De paganistische, d.w.z. de heidense wijsbegeerte van Aristoteles is het filosofisch systeem voor immer geworden.

Dit is diepgaande, fundamentele kritiek van Vollenhoven.

Nu zult u misschien denken, Vollenhoven heeft het over de filosofie, de wijsbegeerte, van Thomas en Kuiper over zijn theologie. Dat zijn twee verschillende zaken. Als u dit zou denken bent u er naast. In wezen is de theologie innig verweven met de wijsbegeerte bij Thomas. Dat is trouwens niet alleen bij Thomas het geval. Veel theologie wordt beheerst door wijsgerige achtergronden en begrippen, vaak zonder dat de bedrivers van de theologie daar voldoende oog voor hebben. De theologie is voor allerlei middelen en methoden van aanpak en benadering van de vraagstukken afhankelijk van wijsgerige grondbegrippen waarvan zij dikwijls overvloedig en onkritisch gebruik gemaakt heeft. Eerst in de scholastiek vóór de Reformatie der zestiende eeuw. En later na de Reformatie, is het in vele opzichten met de theologie weer dezelfde weg opgegaan.

De scholastiek

We citeerden hierboven Kuipers woorden over het machtig gebouw der scholastiek. Wat is dat voor een gebouw?

Het woord betekent letterlijk „schools”. Er wordt mee bedoeld de tijd en de methode toen de wetenschap aan de scholen een eigen beoefening kreeg. In de middeleeuwen waren die scholen, de kloosterscholen, waar men theologie studeerde en de kapittelscholen, scholen die aan belangrijke kerken verbonden waren, zoals b.v. in Parijs aan de Notre Dame.

De schoolse theologie werd de naam voor de schoolse bestudering en beoefening van de leerstukken en dat in onderscheiding van de positieve theologie, met welke naam toen de eenvoudige manier van voordragen van het evangelisch geloof werd aangeduid. Scholastiek is op zichzelf niet anders dan „wetenschappelijke theologie”. Deze „wetenschappelijke theologie” begon daar waar de eenvoudige manier van voordragen van het evangelisch geloof eindigde. De eenvoudige manier van voordragen en overdragen van het evangelisch geloof was en is tevreden als de geloofsvoorstellingen zijn uitgesproken en bewezen uit de Schrift. De schoolse of „wetenschappelijke theologie” ging van de geloofsvoorstellingen van de Schrift uit als van haar **uitgangspunten** om van deze uitgangspunten uitgaande door redenering de **samenhang** van de geloofsvoorstellingen op te sporen en op die manier dieper in de kennis van de geopenbaarde waarheid door te dringen. Deze „wetenschappelijke theologie” stond naar de bouw van een systeem van de goddelijke waarheden. De boeken die werden samengesteld waren systeem-boeken van de goddelijke waarheden. Men sprak over „waarheden” in het meervoud en trachtte de afzonderlijke „waarheden” van alle kanten uit te diepen en redelijk te doorzien en eventueel tegen aanvallen te verdedigen. Deze middeleeuwse systeem-

boeken zijn de voorlopers geweest van de latere dogmatieken. Onze lezers zullen wel weten dat men bij voorbeeld in de Engelse taal niet over dogmatiek spreekt maar de term systematische theologie gebruikt om hetzelfde aan te duiden wat wij en de Duitsers dogmatiek noemen.

Men trachtte ook de afzonderlijke waarheden te verbinden en van het een en ander een redelijke, logische, intellectueel bevredigende verklaring te geven.

Dit had vele bezwaren en gevaren. In de eerste plaats was het met de bronnenstudie in de middeleeuwen droevig gesteld. De waarneming werd in theorie niet als uitgangspunt van het kennis-verwerven geloosd, maar in feite legde men zich eenvoudig bij de overlevering neer en meende men dat vroegere geslachten de waarneming al voldoende hadden gebruikt en het resultaat van die waarneming reeds **volledig** in boeken hadden neergelegd. Natuurkunde, medicijnen, psychologie — alles werd uit de boeken bestudeerd. Wat de theologie betreft — haar stof lag volledig opgetast in de Schrift, maar vooral in de overlevering van de kerkvaders en de concilies. Die hadden dat wat in de Schrift lag, er uit gehaald en het verklaard. De scholastiek stond daar niet in de goede zin kritisch tegenover. Men haalde de stof voor de studie dus vooral uit Augustinus en vele andere kerkvaders. In de tijd van Thomas — de 13e eeuw — kwam daarbij dat men wat het denken betreft in de leer ging bij Aristoteles, wiens logische geschriften toen opnieuw ontdekt waren geworden. Men ging vooral bij Aristoteles in de leer om de stof van bijbel en kerkvaders systematisch en logisch te leren ordenen en verwerken. Daar is vooral Thomas zeer groot in geworden. Het bleef echter niet bij het overnemen van de zogenaamde formele, logische methoden, maar met de formele methoden nam men uit de filosofie van Aristoteles ook allerlei begrippen en inzichten over met betrekking tot de verhouding van geloof en intellect, met betrekking tot God, de schepping, de mens, de menselijke ziel enz. Dr H. Bavinck zegt in zijn dogmatiek: „De dogmatiek was geen geloofsleer maar werd een systeem der filosofie, eene encyclopedie der wetenschap, waarin allerlei wijsgerige stof werd opgenomen, maar waarin de religie dikwerf te kort kwam. En eigenlijk werd heel dit scholastieke systeem voorgedragen in een vorm, die hoe langer hoe meer tot ernstige bedenkingen aanleiding gaf. Niet alleen werd de stof zoo dialectisch bewerkt, zoo haarfijn uitgesplozen en zoo juristisch behandeld, dat de samenhang met het religieuze leven der gemeente geheel werd verbroken; gaarne hield men zich bezig met allerlei spitsvondige kwestiën over engelen en duivelen, hemel en hel enz. Maar de questionnaire vorm, waarin alles gegoten werd, bevorderde den twijfel en liet auctoritas en ratio dikwerf geheel uiteengaan en vijandig tegenover elkaar staan. Menigmaal schijnt de zaak van een dogma geheel verloren; maar een enkel beroep op een tekst, op een kerkvader maakt alles weer goed.” (Geref. Dogm. 3e dr. I, blz. 138)

Thomas meent dat met het verstand God gekend kan worden. Hij redeneert net als Aristoteles van de beweging in de geschapen werkelijkheid uit, die altijd een oorzaak heeft, terug naar de laatste oorzaak, die zelf niet meer bewogen wordt, die geen oorzaak heeft. Deze laatste oorzaak of eerste Beweger, schrijft hij met een hoofdletter. Dat is God. Deze God, die Thomas langs

de weg van logisch redeneren uitgaande vanuit de geschapen werkelijkheid, gevonden heeft, is natuurlijk niet de God van Abraham, Izaak en Jakob, de levende God van het verbond, maar is een godsdeed, een voortbrengsel van het denken van de mens. Thomas meende dat de levende God gekend kan worden door middel van het natuurlijke menselijke, verstandelijke denken langs de weg van logisch redeneren. Als je maar goed logisch denkt, kom je bij Hem uit. Deze aanpak van Thomas heeft diepe sporen nagelaten in de geschiedenis van kerk en theologie. Hij heeft de grondslag gelegd voor een natuurlijke theologie en voor wat men is gaan noemen een „natuurlijke Godskennis”. Daar zit een geweldig complex van vraagstukken vast aan de natuurlijke theologie. Wie er wat over wil nalezen kan terecht in Berkhouwer's dogmatische studie over de algemene openbaring. Een uitstekend overzicht van de kwesties die met de natuurlijke theologie samenhangen.

Thomas meent verder, dat om meer van God te weten, bijvoorbeeld van zijn Drie-eenheid, men de bovennatuurlijke openbaring behoeft. Op soortgelijke wijze is Thomas het wonder van de openbaring in de heilige Schrift, met de ratio, het intellect te lijf gegaan en heeft gepoogd een verstandelijke verklaring te geven van het wonder. Van deze aanpak is kerk en theologie nimmer losgekomen niet alleen in de r.k. theologie, maar ook in de gereformeerde theologie niet. Het is moeilijk om de reformatie der theologie op dit punt door te voeren. We zouden nog een tijd kunnen doorgaan. Thomas heeft op de theologie een zo diep stempel gedrukt — een intellectualistisch stempel — dat wij daar niet meer van af komen. Het is al grote winst als er onder de gereformeerde theologen enig inzicht in en omtrent dat stempel ontstaat. Vaak ontbreekt dat helaas.

De r.k. theologie heeft Thomas op het gestoelte der ere geplaatst. Zij heeft hem als de grote leraar der kerk aanvaard. De doctor angelicus — de engelachtige leraar. Niet voor niets prijkt voor het gebouw van de r.k. universiteit te Nijmegen een prachtig standbeeld van de forse figuur van Thomas.

C. VEENHOF - KAMPEN

Persschouw

■ „Naar de kerk gaan”?!

In het Friesch Dagblad las ik gisteren het volgende artikel:

Een professor in de theologie werd geïnterviewd in opdracht van de redactie van het liberale Handelsblad, dat gefuseerd is met de liberale NRC.

Aan het slot van dit interview konden de lezers van die Amsterdams-Rotterdamse krant het volgende vinden:

Laatste vraag: gaat u veel naar de kerk?

Kuiter: „Ik preek zondags, maar verder niet zo veel. Ik huiver er wat voor, het is vaak zo weinig zeggend. In bepaalde gevallen

denk ik: moet ik daar mijn kinderen aan wagen?”

Krijgt u geen last met die uitspraak?

„Waarschijnlijk wel, ik zal wel wat bedroefde dominees op mijn dak krijgen. Het is niet mijn aard om moeilijkheden te zoeken, het is eigenlijk meer mijn stijl om overal soepel doorheen te gaan. Maar als de zaak het waard is moet je de tanden op elkaar zetten. En die kinderen moeten langer mee dan de dominees, daarover wil ik geen misverstand laten bestaan.”

Wij weten niet, of de professor inderdaad veel bedroefde, of verbaasde, of zelfs verontwaardigde dominees op zijn dak zal krijgen. Velen van hen kunnen inderdaad wat terugschrijven, hoewel eerder in een van de vele kerkelijke bladen dan in de liberale dagbladers. Maar deze uitspraak heeft niet alleen betrekking op dominees, maar ook op kinderen. Op de kinderen van de professor uiteraard in de eerste plaats. Niet op uw en mijn kinderen, hoewel de professor, als hij zeker in de kerk komt, omdat hij er préékt, het niemand kwalijk zal nemen, die zegt: Ik blijf thuis met mijn kinderen, want die kinderen moeten nog langer mee dan deze professor. Hij kan zo'n reactie, vanuit zijn standpunt, niemand kwalijk nemen, en zal het waarschijnlijk ook niet doen.

Wij willen hier niets schrijven over de dominees, maar wel over de kinderen.

Met grote dankbaarheid gewagen wij er van, dat onze ouders ons van jongs aan hebben gewend, om elke zondag met hen naar de kerk te gaan. In het kerkelijk leven spelen gewoonten ook een rol. En van de Here Jezus staat beschreven: En Hij kwam te Nazareth, en Hij ging volgens zijn gewoonte op den sabbathdag naar de synagoge. Gewoonte is iets anders dan sleur. Dat weet een eenvoudige huisvrouw u nog wel te vertellen.

Wij kennen vele gezinnen, waar het gewoonte is, dat vader en moeder en de kinderen elke zondag samen naar de kerk gaan. Sommige gezinnen vullen een hele bank.

Daar zit op zich zelf al wat moois in, wat feestelijks. Door de week is ook binnen het gezin het leven vaak een leven van kruisende wegen. In sommige gezinnen is het niet of nauwelijks mogelijk, dat door de week het hele gezin bij een gemeenschappelijke maaltijd samen om de tafel zit. Maar de zondag is anders. Dan zijn we samen. En dat samen krijgt elke zondagmorgen een bijzondere gestalte, als we samen naar de kerk gaan.

Een meisje vroeg aan haar moeder: waarom moeten wij elke zondag naar de kerk? De meeste kinderen van mijn klas gaan alleen, als ze zin hebben, maar meestal mogen ze uitslapen. De moeder begon niet met het gebruikelijke antwoord over moeten of mógen. Maar ze zei wel: vader en moeder hebben al te veel gevallen gezien, waar de ouders ongeregeld gingen, en waar de kinderen maar af en toe meegingen, en als die kinderen later groot zijn, is er een dikke kans, dat ze helemaal niet meer gaan. Dat is de consequentie bedoelde zij, als je eenmaal als motto hebt gekozen: Je moet er vooral geen gewoonte van maken. Er zijn gelukkig vele gezinnen, waar de ouders elke zondag samen met de kinderen naar de kerk gaan. Ze zitten fijn bij elkaar. Ze zingen samen mee. Wat kunnen die kinderen echt mee zingen. Luisteren ze ook naar de preek?

Die vraag komt wel sterk naar voren, als de professor het wegblijven vooral schijnt te beschouwen als een wegblijven om de dominee. De kinderen moeten niet aan de kerkgang worden gewaagd, omdat ze niet aan de dominee moeten worden gewaagd. De professor vertelt in hetzelfde interview, dat hij als jongen elke zondag met zijn ouders naar de kerk ging en dat was zéér saai.

Ik heb natuurlijk geen woord begrepen of onthouden van wat daar werd gezegd. Het woord 'natuurlijk' is hier opvallend. Wij kennen gezinnen, waar vader thuis er voor dankt, dat we weer samen naar de kerk zijn geweest. Er voor dankt, dat er weer een kindje gedoopt mocht worden. Waar in tegenwoordigheid van de kinderen en ook met de kinderen wordt gesproken over wat de dominee heeft gezegd, over wat in de Bijbel staat. Daar hebben de ouders verstaan, dat de christelijke opvoeding, waartoe zij zich bij de doop van hun kinderen hebben verplicht, ook daarin bestaat, dat zij proberen, de kerkgang voor hun kinderen zo zinvol mogelijk te maken. Zij zijn niet zo stoer, dat zij hun kinderen de kerkgang besparen, omdat die kinderen langer mee moeten dan de dominees, maar zij vinden het een voorrecht, een zegen, dat zij met hun kinderen kunnen gaan.

Het betreft hier vaak eenvoudige mensen zonder pretenties, vaders en moeders, die op zondagavond als de kinderen al slapen, met z'n beiden, de Here danken, dat ze ook deze zondag weer samen met de kinderen in de kerk mochten zitten, zoals dat kan in een land, waar de vrijheid nog werd behouden en waar de kerkdiensten geregeld voortgang mogen hebben. En ze danken er voor, dat het zo feestelijk is, zo rijk, dat er ook deze dag zoveel kinderen in de kerk waren zodat je ze bijna boven alles uit kon horen zingen. Wij hebben vele herinneringen omtrent zeer onderscheiden kerkdiensten, in Nederland en daarbuiten, verspreid over vele jaren.

Eens zaten wij in een Evangelische kerkdienst in het uiterste zuiden van Zwitserland. Voor ons zat een gezin, vader, moeder en vier kinderen. Allemaal wat op z'n zondags. Het bleken Nederlanders te zijn. Ze kampeerden er: een karavan en een tentje. Maar ze hadden er op gerekend, om zondags „netjes" naar de kerk te gaan. Want — zei de moeder — wij vinden het fijn, om ook in de vakantie de zondag tot zijn recht te laten komen...

Ze hadden het begrepen: die kinderen moeten, zo God het wil, nog langer mee. En als wij er als ouders niet meer zijn, dan zullen ze ons misschien heel dankbaar zijn, dat wij onder alle omstandigheden, zoveel ons mogelijk was, ons best hebben gedaan, om er, óók voor hen, een echte zondag van te maken. Er zijn nog vele gezinnen waar de vader en moeder er zo over denken en er naar handelen. Laten we maar zeggen: in hun eenvoud.

Toen ik dit artikel had gelezen herinnerde ik mij dat een tijd geleden een andere hoogleraar in de theologie ook iets over het „naar de kerk gaan" had geschreven. Het was niet een hoogleraar van de V.U., maar een van een rijksuniversiteit.

Deze was gewoon 's zondags hier en daar in het land te preken. Maar op medisch advies moest hij daarmee een tijdlang ophouden. En toen is hij van preekhouder, een trouwe preekhoorder geworden. Elke zondag ging hij naar dezelfde kerk en maakte de kerkdienst intensief mee.

Toen hij dat een tijdlang gedaan had heeft hij er publiek rekenschap van afgelegd waarom hij dat deed. Wat hij toen zei werd een loflied op het „naar de kerk gaan" en de beschrijving van het wonder van genade dat God aan zijn kerk in de zondagse kerkdienst schenkt.

Deze professor schreef dat hij naar de kerk ging:

om een kans op de bekering te lopen;
om een gewoonte vol te houden;
om een traditie voort te zetten;
om de existentie ten volle te beleven;
om de arbeid van de lofprijzing te volbrengen;

om het bijschrift bij een plaatje te lezen;
om de wereld voor te dragen;
om m'n bestaan tot op de bodem te doorgronden;
om het heil te ontvangen;
om tot het licht te komen;
om in de gemeenschap te worden ingelijfd;
om in het openbaar het geloof te belijden;
om mijn bijdrage aan de gemeente te leveren.
om (eventueel) een ambt te dragen;

om de zin van de zondag te verwakelijken;
om het kerkelijk jaar mee te maken;
om rust te vinden;
om gesticht te worden;
om weer op toonhoogte te komen;
om de verlossing van de wereld te vieren.

De professor die dit allemaal schreef was een van de knapste onder zijn collega's. Het was nl. Prof. dr A. A. van Ruler. En hij deed dat in een ongelooflijk boeiend boek dat tot titel heeft: **Waarom zou ik naar de kerk gaan?**

Ik kan de lezers het kennis nemen van dit boek zéér aanbevelen.

Overigens: waar het volle Evangelie gepreekt wordt komen de mensen wel.

Nog steeds kennen en waarderen de schapen de stem van de Goede Herder.

Maar — die stem moet dan ook in de preek krachtig en duidelijk doorklinken!

Ingezonden

■ Vervuiling van het geestelijk milieu

Een zaak waar ARP en CDA zich niet tegen wapenen?

In Opbouw van 3 mei jl. werd, met veel instemming, een artikel uit het Friesch Dagblad overgenomen over de brochure Oriëntatie 1974, uitgegeven door de Dr A. Kuypersstichting ter gelegenheid van het 95-jarig bestaan van de ARP. Er wordt in dat artikel geconstateerd dat in de genoemde brochure geen hoofdstuk over de vervuiling van het geestelijk milieu voorkomt. Oorzaak hiervan zou zijn dat de ARP bang is daarmee de indruk te wekken niet bij de tijd te zijn, en het daarom liever vergeet. Mijns inziens is hier enige aanvulling op zijn plaats, want uit de geschetste gedachten-gang blijkt dat men niet voldoende geïnformeerd is.

Wordt het vergeten?

Hoe liggen de zaken? Inderdaad komt in Oriëntatie 1974 geen hoofdstuk over de vervuiling van het geestelijk milieu voor. Maar daaruit mag men niet concluderen dat de ARP zich hierover in het openbaar niet durft uit te spreken. U zoudt er, terecht, bezwaar tegen hebben wanneer ik na het lezen van een nummer van Opbouw zou concluderen dat de redactie haar mening over, bijvoorbeeld, het begin van het boek Genesis niet durft publiceren. Evenzo moet men voorzichtig zijn in het beoordelen van een politieke partij op grond van een enkele publicatie.

Naar mijn overtuiging is er een heel andere reden waarom dit onderwerp niet in de brochure aan de orde wordt gesteld. Oriëntatie 1974 wil

voor de gedachtenwisseling over een aantal onderwerpen een handvat geven. Het gaat om een aantal zaken waarover in de partij gediscussieerd moet worden, teneinde op die gebieden tot een stellingname te komen en het beleid voor de komende jaren te bepalen. Het gaat dus om onderwerpen die binnen de ARP ter discussie staan. En daar hoort kennelijk de vervuiling van het geestelijk milieu niet bij?

Wil men het vergeten?

Uit andere publicaties is bovendien duidelijk dat men het ook beslist niet wil vergeten. In tegendeel, het heeft een centrale plaats in de politieke filosofie van het CDA. In een gezamenlijke uitgave van de wetenschappelijke instituten van ARP, CHU en KVP schaamt men zich er niet voor in dit opzicht duidelijk te zijn. Het Christen-Democratisch Appèl beweert niet de oplossing van alle problemen te kennen. Het CDA beweert wel dat wij een flinke stap vooruit zetten als wij de grondfout van onze samenleving weten op te sporen.

In de gedachtengang van het CDA gaat het in de politiek om niets minde dan de vraag aan welke God een volk, een generatie zich toevrouwt. **Politiek is ten diepste geen zakelijke maar een geestelijke aangelegenheid.** Het gaat om de gezindheid, om de mentaliteit van waaruit wij leven. Er heerst nog steeds de diep verankerde overtuiging dat wij met onze economische, technische en wetenschappelijke prestaties de moeilijkheden wel te boven komen en zo het echte geluk binnen ons bereik kunnen brengen. Het is de weigering de oorzaak van het kwaad bij ons zelf te zoeken, in ons eigen hart.

Het Christen-Democratisch Appèl wil dan ook primair een appèl zijn op het hart van ons volk. Het wil de gedachte uitdragen dat van al onze politieke en maatschappelijke idealen weinig terecht kan komen als wij niet opnieuw de waarde leren erkennen van offerbereidheid, tolerantie, eerlijkheid, trouw, liefde en verzoening.

Het ideaal wordt wel hoog gesteld zal men misschien zeggen. Binnen het CDA leeft evenwel de gedachte dat wij boven ons zelf uit moeten grijpen om zo'n maatschappij dichterbij te halen. Juist daarom acht het C.D.A. het Evangelie onmisbaar als krachtbron voor politieke actie; het geeft tegelijkertijd de moed er aan te beginnen. Tegen die achtergrond wil het CDA fungeren als een politieke organisatie, waarbinnen de menselijke accu, die zeer snel uitgeput raakt, telkens weer kan worden opgeladen. Hiermee plaatst het CDA zich in een isolement, maar dat is een isolement waaruit het kracht kan putten!

H. van Wijk, Amstelveen

Het tweede deeltje in de serie 'Hulp bij Bijbelstudie'

over

de profeet Jona

door Prof. C. Veenhof is verschenen.

Prijs per exemplaar f 1,75, 5 ex. f 7,50, 10 ex. f 14,—, 20 ex. f 27,—. Elke 10 ex. meer f 13,50.

Betalen uitsluitend per giro op nr. 575 663 t.n.v. G. de Kruijf, Troelstralaan 252, Utrecht.

sultaat hiervan kunnen we u vertellen tot de konklusie te zijn gekomen, dat er van opheffing van die gemeente — hoe klein ook — geen sprake mag zijn en dat 't een volwaardige predikantsplaats is. Wel werd er over gesproken, of niet beter in een genabuude plaats, waar ook kerkleden wonen, kerk zou kunnen worden gehouden. De leden van de kerk wonen zeer verspreid. In verband echter met de vakantiegangers in Limburg bleek Maastricht wel de meest geschikte plaats. Op verzoek van de kerkeraad van Maastricht is onzerzijds ook nog eens contact opgenomen in dezen met de Chr. Geref. Kerkeraad. Ook leden van die kerk wonen nl. in Limburg en wellicht zouden door onderling contact weer nieuwe gezichtspunten in dezen naar voren kunnen komen. Verder zal het uiteraard voor Maastricht noodzakelijk zijn om weer een beroep te doen op geldelijke steun uit het hele land. We hebben gemeend in de huidige stand van zaken als kerkeraad van Eindhoven hierover een brief aan de kerken te moeten sturen.

Amsterdam — Kontakt met Chr. Gereformeerden te Amsterdam. Uit de Chr. Geref. Kerkbode geven we het volgende door:

Belangrijk was ook de vergadering van 22 februari waar alle acht chr. geref. en geref. vrijgemaakte kerkeraden van Amsterdam vertegenwoordigd waren. Reeds enkele malen vergaderden de moderamina van onze kerkeraad en van de geref. kerkeraden vrijgemaakt van Amstelveen en Amsterdam-Zuid tot regeling van de samenwerking. Aan deze periodieke bijeenkomsten was nu uitbreiding gegeven, door ook de overige kerkeraden uit te nodigen, d.w.z. van de chr. geref. kerken Nw. West en Noord en van de geref. kerken vrijgemaakt van Centrum/Oost (die ook de vorige vergadering reeds bijwoonde), van West en Noord. Naar toerbeurt berustte de leiding bij ds Van den Boomgaard. De kanselruil gaat nu ook, aldus is het plan, de kerk van Centrum/Oost (ds De Jong) omvatten en onzerzijds zal aan ds Biesma, dan optredende namens de kerkeraad 'Amsterdam', gevraagd worden ook zijn medewerking hieraan te verlenen. Daar ook in Noord de samenwerking reeds functioneert (meestal in gecombineerde diensten) en onzerzijds nu ook de Eben-Haëzerkerk in de ruil kan worden betrokken, is aan de broeders van Nieuw West/West gevraagd hieraan ook hun aandacht verder te geven. De vergadering sprak voorts uit, dat met name ook de kennismaking en waar mogelijk de samenwerking op het niveau van de gemeentelijke activiteiten over en weer naar vermogen moet worden bevorderd. Kleine kerken in een grote stad, die elkander in geloven en belijden herkennen, hebben veel gemeen, hierover was de vergadering het eenstemmig eens en van daaruit kan dan ook — met de gemeente — de verdere weg van de samenwerking worden gegaan. De scribae kregen opdracht de volgende vergadering — 17 mei — met ds Van der Kwast voor te bereiden en intussen de wederzijdse informatie over de gemeentelijke activiteiten en organisatie verder voor te bereiden.

Kerknieuws

Amsterdam-C. — Scriba: L. Alewijnse, Fahrenheitsingel 16-I, Amsterdam-Oost, tel. 020-356486.

Hengelo (O.) — Scriba: J. C. Eikelboom, Rupperink 11, Delden, tel. 05407-2707.

Eindhoven — Vergadering samen met de kerkeraad van Maastricht. In verband met het vertrek van ds Balkker hebben we als raden van de kerken van Maastricht en Eindhoven ons samen beraden over de toekomst van de Gereformeerde Kerk Vrijgemaakt te Maastricht. Als re-

Tot onze diepe droefheid nam de Heere tot Zich onze innig geliefde moeder en oma

GEERTRUIDA HENDRIKA KELDERMAN

weduwe van Roelof Bruins

op de leeftijd van 61 jaar.

Openbaring 21 : 3-6

Leusden-Zuid: H. DEN OTTER-BRUINS
W. DEN OTTER
Henrique, Jan Willem, Anne-Marie,
Roeltje
Groningen: R. TH. BRUINS
Utrecht: P. ZINKSTOK-BRUINS
I. J. ZINKSTOK

Enschede, 23 mei 1974

Getfertsingel 101.

Correspondentie-adres: Oranjelaan 4, Leusden-Zuid.

Overeenkomstig haar wens heeft de begrafenis in alle stilte plaats gevonden.

De **STICHTING TER BEVORDERING VAN
GEREF. SOC. PED. ONDERWIJS,**

zoekt voor zijn op 1 augustus 1974 te starten
Sociale Academie te Ermelo nog een

STAFDOCENT (pedagoog)

De datum van indiensttreding zal zijn
1 augustus 1974.

Gegadigden dienen uit overtuiging in te stemmen met doel en
grondslag van de stichting en moeten behoren tot de kring van
participanten.

Zij dienen in het bezit te zijn van een 1e-graads-onderwijsbe-
voegdheid.

Onderwijservaring strekt tot aanbeveling, terwijl verder vereist
is kennis van en betrokkenheid op de vragen waarvoor het on-
derwijs in de sociale sector vandaag wordt gesteld.

Honorering zal geschieden in overeenstemming met de voor deze
functie geldende regelingen.

Sollicitaties worden liefst voor 15 juni 1974 verwacht bij het
secretariaat van de stichting: W. Huizer, Postbus 9019, Dordrecht.

Inlichtingen bij de Directeur: Drs C. Verhoeff, tel. 08389-5907.

Voor al uw
handels- en familie drukwerk - boeken en folders

is uw adres
DRUKKERIJ „STEENBERGEN”
Slotlaan 220 - Zeist

**PLAATS UW FAMILIEBERICHTEN
IN DIT BLAD**

**ZOMER
NUMMERS**

**Recreatieteams
Kerkelijke vakantiewerkers
Evangelisatiecommissies
etc.**

opgelet:

binnenkort verschijnen er twee SPECIALE VAKANTIE-
NUMMERS die u — naar onze bescheiden mening —
zeer goed zou kunnen gebruiken bij uw zomerwerk.

Twee nummers van elk 16 pagina's, kleurig opgemaakt,
met artikelen, korte verhalen, puzzels voor de jeugd,
foto's e.d.: nummers met een boodschap!

Nummers om de gehele zomerperiode te gebruiken (ze
zijn nl. niet gedateerd), en voor een prijs variërend van
30 — 18 cent per stuk, afhankelijk van het te bestellen
aantal, alles inclusief! Wacht niet tot ze zijn uitgever-
kocht!

Uw bestellingen kunt u richten tot de

Stichting Elisabethbode

TUINSTRAAT 1 — LOCHEM

TELEFOON 0 5730 - 2770 ('s av. 2526)

WILLEM VAN DER VELDENSSCHOOL

Chr. School voor kinderen met leer- en opvoedingsmoeilijkheden
Van Alkemadestraat 7, Rotterdam-1.

Gevraagd:

onderwijzer of onderwijzeres

(a.s. militairen kunnen ook solliciteren)

Tevens:

Part-time leerkracht gymnastiek (bijv. met aant. j.)
voor plm. 2 ochtenden per week.

Modern gebouw — Prima verbindingen — B.O. marge.

Voor inl. en soll.: A. J. Smit, h.d.s., Populierenlaan 26, Krimpen
aan den IJssel. Tel. 0 10 - 144696 (school) 0 1807 - 8170 (huis).

Redactieleden

Ds H. Smit
Ds G. Janssen
Drs H. de Jong
D. W. L. Milo
Drs H. E. S. Woldring

Adres van de Redactie

Postbus 7176
te Amsterdam.

Advertenties en druk

Drukkerij
„Steenbergen”,
Slotlaan 220, Zeist.
Tel. 0 3404 - 12452

Abonnementsprijs:

f 22,50 per jaar
f 11,75 per halfjaar
f 6,15 per kwartaal
Buitenland: Europa
en zeepost f 30,—;
Luchtpost f 50,—

**Geref. Persvereniging
„Opbouw”**

Abonnementenadministratie
Rotterdamse Rijweg
174, Rotterdam-8
Tel. 010 - 153535
Giro 40.49.45

Advertenties inzenden tot dinsdagmorgen 10.00 uur.